

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

XXI-ik évf.

Május, Junius. 1886.

3-ik füzet.

V. Kereszt

PÁL APOSTOL TANA A HIT ÁLTAL VALÓ MEGIGAZULÁSÁRÓL.*)

Pál apostol egyike volt a legrendkívülibb embereknek, a kik valaha az emberi nem történelmében megjelentek, a művelődésben és emberi előhaladásban korszakot alkottak. Némelyek nagyok voltak a gondolkozásban, mások a cselekvésben; Pál kitünő volt mindkettőben. A kereszténység Pál vezérlete alatt új irányt vett; elvált zsidó burkától, és az emberiség vallása lett. A többi apostolok annyira el voltak telve zsidó nézetekkel és előítéletekkel, hogy nem tudtak az általános vallás eszméjére emelkedni. Pál az evangéliumot az egyetemesség és szabadság magaslatára emelte. A midőn ő fellépett, nem volt más keresztény, csak olyan, a ki egyszersmind zsidó is volt. Pál feladatául tűzte ki rábírni a zsidó keresztényeket, hogy oszszaak meg messiásukat a pogányokkal, és rávenni a pogányokat, hogy ezt a zsidó messiást fogadják el megváltójuknak és mesterüknek. Pál zsidó volt ugyan születésére, de nem lelkére nézve. S tapasztalata épp oly nagy volt, mint tehetsége, egyesítvén magában a sziv és lélek legnagyobb adományait. Az apostolok közül egyedül értette teljesen és vitte keresztül Jézus elveit, a mely elveken az emberiség evangéliuma épült fel. A szabadelvű kereszténység megalapítója volt, azt hívén, hogy jóllehet sok tag van, mégis csak egy test; azt tartván, hogy a keresztény egyházban lehetséges együtt a különbézéség és egység, a szabadság és rend. Ő logikai és szellemi gondolkozó volt, megáldva szemléleti és vitatkozó tehetséggel. De bár mély gondolkozó is volt, az okoskodást a szeretetnek alárendelte, azt tartván, hogy a hitnézet változik, a vélemény módosul, az ismeret elenyészik, de a hit, remény és szeretet örökre megmarad.

Pál theologiájának sarkelve az ő hit által való megigazulási tanában rejlik. E tan, a mely magas röptü szellemet és prófétai

*) Feeman Clarke Jakob „The ideas of the Apostle Paul“ című munkája nyomán.

belátást tételez fel, eredeti nézlete volt az apostolnak. Mert jóllehet e tan Jézus tanításában, életében és halálában is felismerhető, mindazonáltal ezt Pál fejlesztette oda, hogy értelemmel is felfogható legyen; az ő szellemi behatása következtében lett e tan minden kor vallásos életének életetője és lelkesítője, és lett a keresztény theologia alapja. E tant mindig szilárd és ellenállhatatlan fegyver gyanánt használták fel a reformátorok a meglankadt vallásos élet felébresztésére. E tant, ez isteni igazságot maga Isten oltotta be Pál szívébe, ezért lesz ő a Jézus tanítványa, ezért tekintette minden javainak, minden a törvény betöltése által nyerhető előnyeinek elvesztését semmisnek. Ő oly hit által, mint a Jézusé, akart Isten előtt megigazulni és érdemet szerezni, nem pedig a törvény üres formáinak betöltése által. Valójában egy olyan élet szemlélése, mint a Pálé, arról kell hogy meggyőzzön minket, hogy az embernek nem lehet nagyobb boldogsága e világon, mint ha hite van; hite a láthatatlan és örökkévalóban; hite Isten szeretetében és igazságában; ilyen szeretet által munkáló hit megtisztítja mind a szívet, mind az életet mindörökké.

Pál törekvése oda irányult, hogy lerontsa és végképen eltörölje a keresztény egyház kebeléből a dogmatismust és felekezeticsséget. S ezért, a midőn ezek ellenében a hit és nem a cselekedet által való megigazulásért küzdött, minden idők, még a mi korunk szabadságáért is harczolt, hogy meggyőződés és lelkiismeret szerint tisztelhezzük Istent. És a midőn megértjük, hogy mit értett Pál a hit által való megigazuláson, akkor ismerni fogjuk az ő titkát is.

Pál keresztény életében az első korszakot az ő megtérése teszi, melynél fogva nem csak külső magatartásában változott meg, hanem egész valójában. Felhagyott azzal a reménnyel, hogy külső vallásos cselekvények végrehajtása által nyerjen békét; e helyett a Jézusban, mint az Isten szeretetének közvetítőjében való hit által igyekezett szellemi életet találni. Ez a változás gyökere volt az ő azután következő tevékenységének és irányt szabott munkásságának. Az összes kereszténység szerinte a Krisztusban való hitből fejlődött ki. És hit alatt ő a Jézusban való bizalmat értette, mint a ki legjobb kijelentője az igaz Istennek, s mint a ki elegendő vezető, megváltó, közbenjáró és út Istenhez. Nem valamely Jézusról szóló tanban való hitet értett ő, hanem magában Jézusban, mint egy személyes és örökké jelenlevő barátban való hitet. Pál ezt a meggyőződését örömhírnék nevezte, és mindenhol hirdette, hogy Jézus azért küldetett Istentől, hogy megszabadítsa az embereket bü-

neiktől és azok következményeitől, és hogy tisztítson magának kiváló népet, békével, szeretettel és reménnyel teljest. És a kik hittek az ő tanításában, keresztény gyülekezetekké alakultak.

De volt egy más párt is a kereszténységben, a mely azt monddta, hogy Pál téved. Nem elég csak Krisztusban hinni, hanem a zsidó egyháznak is tagjává kell lenni, mert az is Isten által alapított és az embernek éppen úgy szüksége van szervezetre, mint szellemre. S mi volt Pál apostol felelete a zsidó keresztények ellenvetésére? Az ő válasza a következő lehetett: „Semmiféle szertartás sem teszen minket Isten szeretetére érdemesekké; sem a kereszttség, sem a körülmetélkedés; sem a zsidó, vagy keresztény egyházzal való egyesülés; sem imádság, alamizsna osztogatás s több efféle. Mindezek által mi éppen úgy nem kényszeríthetjük Istent, hogy szeressen minket, mint a napot nem kényszeríthetjük, hogy inkább süssön reánk, mint másokra. Nyítsuk ki szemeinket és nézzünk a napra, ennyi, a mit tehetünk. Tárjuk fel szíveinket és fogadjuk be Isten szeretetét, ennyi az egész, a mit tehetünk. Isten szeretett minket, mielőtt születünk volna; szeret a közelben és távolban egyaránt; s midőn ezt érezzük és látjuk, mintha mindent meg tudnánk tenni. Mit tett Ábrahám, hogy az Isten szeresse őt? mi módon nyerte meg, hogy az Isten emberének neveztesse? Semmivel. Ő nem volt jobb, mint Ézsau, sőt még oly jó sem volt. Ézsau nemesebb, bátrabb, férfiasabb és tisztességesebb volt, mint Jákób. De Isten, ki ezer úton közli az ő áldását, Jákóbot egy, Ézsaut más módon szerette. Némelyeket áldással, másokat szerencsétlenség és megpróbáltatás által szeret. Ábrahám hitt Istenben és ezt Isten neki jóul számította. Jézust Isten fiává fogadta, hogy legyen ő isteni léttel teljes, a történelem központja és az emberi szív lelkesítője. Jézus hitte ezt; bizott Istenben, a ki szeretetének égi szikráját az ő szívébe küldötte: kitérta szívét annak a szeretetnek, és Isten keze által vezetett. Vajjon az által nyered-e meg Isten szeretetét, ha valamely egyházhoz csatlakozol? A kereszttség vagy körülmetélkedés kényszeríti-e Istent, hogy téged idvezítsen? Az által nyersz-e Istentől bocsánatot, ha aláveted magad valamely formának, gyónásnak és egy rakás imát elmondasz? Nem, ezerszer nem. Isten a te lelkedben és szivedben van most is; az ő szeretete várakozik, hogy szivedbe még ma bétérhessen, csak higgyed ezt, fogadd bé az ő szeretét és idvezülj általa.“

Ilyen volt Pál érvelésének lényege. S nem igaz-e ez még ma is és örökké?

Az emberi szívnék mindenek előtt szeretetre van szüksége. Szeretni és tudni azt, hogy mi szeretettünk: ez a kezdete minden jószágban. Ezért veszen az Isten minden bölcsőt végtelen anyai gyöngésséggel körül. S mit tesznek a csecsemők, hogy őket szeretik? Kiálnak, nyugtalankodnak; és minél inkább kiálnak, az anyai gyöngésség annál inkább betakarja őket, és az anyai szív annál inkább feléjük hajlik. Utoljára a kicsinyek látni, érezni és hinni fogják az irántok mutatott szeretetet; az anya mosolyát viszonozzák, és lelkök élni kezd, holott addig csak testök élt. S nem az által mentetnek meg, hogy vízzel megkereszteltetik őket, hanem Isten megmenti őket az anya szeretetében való mindennapi keresztség által.

Az isteni és emberi szeretetben való hit az, a mi a lelket megmenti; ez a lélek ereje, öröme, éneke és békéje. Ha a világegyetemben erőn és törvényen kívül egyebet nem akarunk látni, az esetben lelki életünk elalszik. Ha nem hiszünk az emberi jószágban, s minden embert önzőnek, ravasznak és csalárdnak hiszünk, szív helyett követ hordunk keblünkben. Csak ha szeretetet látunk, szeretetet égen és földön, mely az összes természetet étellel, mozgással és örömmel tölti el — csak ez ad nekünk erőt arra, hogy mindent megtenni és megkísérteni igyekezzünk.

Ha megnyitjuk szemünket, füleinket és szíveinket, látjuk és hiszünk a végtelen áldó szeretetben, a mely folyton ömlik ki a tökéletes lény kebeléből, akkor biztosak vagyunk. Akkor azonnal tenni és engedelmeskedni kezdünk; életünk az Isten által kijelölt úton halad. Tehát a hit az, a mi megment minket; mert a hit a gyökér, a tettek az ágak. A mihelyt az ember hinni kezd, azonnal isteni munkához lát.

Midőn Jézus a világra jött, a világ a hatalom és félelem isteneiben hitt. Olyan istenekben, a kik szeszélyesen belenyultak az emberi dolgokba. A zsidók kissé magasabban álltak; hittek az isteni igazságosságban és a törvényben. S hitték, hogy a jó tettért jutalmat, a rosszért büntetést nyernek. Midőn Jézus eljött, Istent atyának nevezte; életét az Isten atyai szeretetében való teljes bizalomban kezdette folytatni és új életet öntött az emberek szíveibe is. Béke honolt a keblekben; s a hívők gyermekies hitökben biztosak voltak minden kétségtől és félelemtől. Békét találtak a Jézusban való hitben akkor, a mikor egyebütt hiába keresték azt. — De a régi zsidó szellem felébredt a csak kevéssel az előtt megtértek lelkében; aristokratiát kezdettek felállítani a vallásban, és vitatni kezdték, hogy a zsidó keresztények jobbak, mint a pogány keresztények, mert

minden régi ígéret és ajándék az övék. S így szóltak: „Tegyetek úgy mint mi és biztosabban fogtok idvezülni.“ Erre Pál azt felelte: nem, nincs különbség zsidó és görög között. Ugyanaz az Úr egyformán bőkezű mindenkhez, a kik hozzá folyamodnak. Higgyetek benne. A hit szeretet által munkál, nem félelem által. Csak az olyan tett ér sokat, a mely hálás és bizalmas szeretetből származik. Elszakadtok Krisztustól, ha visszamentek a vallás formaságaihoz, szertartásaihoz, oltáraihoz, papjaihoz és áldozataihoz. Ha körülmetélkedtek, Krisztus semmit sem használ nektek, mert elhagyjátok a hit, remény és szeretet alapját, a mihelyt nem bíztok ezekben, s formaságokkal akarjátok ezeket pótolni. Álljatok meg a szabadságban, a melylyel titeket Krisztus megszabadított és ne vessétek ismét alá magatokat semmiféle szolgaságnak.

Ez Pálnak a titka, ez központja és forrása az ő gondolatának és hit által való megigazulási tanának. Pál mélyebben behatolt Jézus lelkébe, mint bárki más. A többi apostolok Jézusnak csak szívéhez voltak közel, Pál közel volt lelkéhez is. — Az ő tana a vallást, mely Jézus más tanítványánál zsidós volt, olyanná alakította át, a mely az összes emberi nem számára alkalmas lett. Az a tan a kereszténységet Ázsiából Európába hozta; megakadályozta annak zsidó sectává levését. S azóta folyton öröködik a szellemi szabadság felett. — A hit által való megigazulás, a mely az Isten végtelen kegyelme által adatik, nem a szertartások, áldozatok és hitformák elmondásában való részvételben áll, hanem abban, hogy egyenesen járjunk Istenhez, legyünk gyermekei és bízunk teljesen ő benne. Ez általános és örökös titka az emberi idvezülésnek.

Különösen a galaták- és rómaiakhoz írott levelek azok, a melyekben Pál a hit által való megigazulás tanát kifejti és a zsidó felekezetiesség és minden következő szűklátkörűség ellen hathatósan küzd.

A galatákhoz írott levélben nemcsak hogy ellenzi a körülmetélkedést, sőt azt mondja követőinek, ha körülmetélkednek és zsidók lesznek, elvesztik Krisztust és megszűnnek keresztények lenni. Csak egy dolog lényeges és szükséges, hogy legyen az embernek oly hite, a mely Istenhez vágyik. A babona megöli a vallást.

Midőn Luther reformatióját megkezdette, egyenesen Pál apostol tekintélyére és tanítására hivatkozott. És az első útést a pápaságra az által mérte, hogy a galatákhoz írott levelet lefordította németre. Ekképpen a Lutherféle reformatió tulajdonképpeni megalapítója Pál apostol volt. A szabadelvű kereszténységnek is Pál apostol a

megalapítója. De mi a szabadelvű kereszténység? A szabadelvű kereszténység nem azt teszi, hogy akármit higyjünk, a mit tetszik, hanem hogy higyjük, a mi kellő, s ne higyjük annak ellenkezőjét. Mindent hinnünk kell, a mi igaz, legyen az kedves, vagy nem. A szabadelvű kereszténység nem közönyösség, sem komolyság hiánya. Az komolyság a dolgok lényegében, de nem tekinti kérdésnek a formákat. A szabadelvű kereszténység oly elvet jelent, a mely különböző hitformákkal társulhat. Sok orthodox és szt. háromság hívő van, a kiket a szabadelvű keresztényekhez lehet számítani. Mindenik komolyan ragaszkodik véleményéhez, egyházához és vallásos tapasztalataihoz, de mindenik megengedi, hogy különféle tant követő emberek egyformán lehetnek jók. Ellenzik, a mit rosznak és hamisnak tartanak mások véleményében, de azért nem ítélnék el másokat. S nemcsak akarják, hogy mások oly szabadok legyenek mint ők, de óhajtják is. A szabadelvű keresztényeknek tehát ezek az elvei: hogy a kereszténység lényege szellem, nem betű; hogy a kereszténység csak szabadság által halad előre; s hogy a keresztény vallás célja benső szeretet, nem külső cselekedet. Pál apostol volt az első a keresztény egyházban, a ki ezeket az elveket vallotta és érvényre akarta emelni; ezért őt a szabadelvű kereszténység megalapítójának tarthatjuk. Ő tágra nyitja az ajtókat és a pogányok közül minden jókat bebocsát a kereszténységbe, s helyet jelöl ki nekik Isten országában és Ábrahám kebelében. Ő azt állítja, hogy azok Ábrahám igazi utódai, a kik az ő nyomdokait követik; s valamint az apostoloknak is azok igazi utódai, a kik úgy élnek, mint azok éltek. Mi Ábrahám gyermekei vagyunk, ha oly hitünk van, mint neki volt.

Pál szabadelvűsége e szerint nemcsak türelmességből állott; nem csak megengedhetőnek tartotta, hogy az emberek szabadok legyenek, de követelte és segítette is, hogy azok legyenek. A szabadságban nem személyes érdekből kell hinnünk, hanem úgy kell hinnünk, mint elvben, mert csak az ilyen szellemű szabadság érdemli meg, hogy keresztény szabadságnak neveztessek. Az ily szabadelvűség csak mély szellemi hiten nyughatik. A szellemi igazságot oly tisztán kell néznünk, hogy azt tudjuk elkülöníteni a formáktól és szavaktól, a melyekben jelentkezik; tudjuk megkülönböztetni a látható és ideiglenes dolgot a láthatatlan és örökkévalótól. Ez a tehetsége Pálnak a legnagyobb mértékben meg volt. Ő, a nagy theológus, azt mondja, hogy minden értelmi meggyőződés, minden tudomány és hitforma eltűnik, de a szeretet megmarad. A bigottságnak,

türelmetlenségnek és felekezetiességnek Krisztus óta nem volt oly ellensége mint ő; és a kik a szellemi szabadságért küzdenek, örökké támaszt találhatnak az ő példájában és tanításában.

Abban a nagyszerű fejezetben, a melyben azt tanítja, hogy a szeretet nagyobb a hitnél, egyszersmind kijelenti, hogy mindkettő nagyobb a tudománynál. Ott megveti annak a tannak az alapját, a melyet azóta a „tudomány viszonyosságának“ neveznek. „Mi csak részszerint ismerünk és tanítunk. Minden vélemény részszerinti, egyoldalú, tökéletlen; de a midőn a tökéletes megérkezik, a részszerinti el fog mulni.“ Itt Pál, a kereszténység nagy tanítója kijelenti, hogy még az ő hitének is értelmi formája mulandó; az ő hitvallása is nagyobb világosság által tulszárnyaltatik; mégis a hitczikkek modern védői attól félnek, hogy a kereszténység megszűnik, ha a dogmák kedvelt formái valami változást szenvednek. Pedig csak is az igazság lényege, az isteni szellem, a mi megmarad; a betű, még az új testamentumé is, elenyészik.

Nem csak szóval, de tettel is védte Pál a szellemi szabadságot. A galatákhoz írott levélből azt látjuk, hogy jöllehet Péter beleegezett, hogy a pogány keresztények ne hajtsák végre a zsidó szertartásokat, mégis a keresztények alsóbb osztályának tekintette őket és nem bánt minden tekintetben atyafiságosan velük, a miért Pál meg is feddette. Péter azért lett a római egyház feje, mert szívében mindig a szertartáshoz ragaszkodó maradt és nem tudott attól az eszmétől menekülni, hogy a zsidó egy kissé közelebb van Istenhez, mint a pogány. Adjunk hálát Istennek, hogy a protestans és szabadelvű kereszténység feje Pál lett, ez a nagyobb, mélyebb és Istentől ihletettebb lelkű férfi, mint a milyen Péter volt. A ki bár az első theologus volt az egyházban, átlátta, hogy minden theologia ideiglenes, és hogy a vallásnak csak a szelleme lényeges és marandó. Pál az első nagy csatát vívta a szabadságért a keresztény egyházban, a minden formától, ritustól és dogmától való szabadságért; nála nélkül tán soha sem szabadult volna ki a kereszténység zsidó nyügeiből és nem lett volna egyetemes vallás. Még nem érte el a kereszténység fejlődésének azt a fokát, melyet Pál előre látott; de semmi sem akadályozhatja meg, hogy az ő eszméivel és elveivel célját, az Isten gyermekeinek dicső szabadságát, végre meg ne valósítsa.

A mint már láttuk, Pál ellenezte a zsidó szertartási törvényt, a midőn az teher lett a pogány keresztényekre nézve. Levelciből sok helyt az látszik ki, mintha ő minden törvényt vagy teljesen sérel-

mesnek tartott volna, vagy olyannak, a mely csak bizonyos ideig hasznos. „Mert a törvény haragot nemz; mert a hol nincsen a törvény, ott nincsen a törvény ellen való cselekedet is.“ „És találtatik a parancsolat, mely életre adatott vala, nékem halálomra lenni. Gonosz kívánságot nem tudtam, ha a törvény nem mondotta volna: Ne kívánjad.“ Ilyen mondatokból arra lehet következtetni, hogy Pál mindenféle még az erkölcsi törvény ellen is küzdött. Igaz-e ez?

Pál azokkal állott szemben, a kik azt akarták, hogy a pogány keresztények tartsák meg a zsidó szertartási törvényeket. És azt kérdi hiveitől, hogy mi mentette meg őket a bűntől és nyomortól? Nem egyszerűleg Istennek a Jézusban nyilvánuló szeretete? Nem nyertetek új bátorságot, új életet és szellemet, a midőn először egy fénysugár villant meg előttetek a ti égi atyátok gyöngédségéből? És most vissza akartok menni a szentségekhez, szertartásokhoz és holt dolgokhoz? A jóság lelke bennetek van, midőn hisztek Istenben, magatokban és másokban; ne menjetek vissza a jóság testéhez. Ha a mag a tietek, mi szükségetek van a héjra? Ha az Istenben és Jézusban való őszinte hiteteket elvesztitek, és kételkedni kezdetek, hogy vajjon helyes úton jártok-e, akkor Jézus semmit sem tud nektek használni. Az idvezülés hit, szeretet, remény, bátorság s az isteni jelenlét és gondviselés érzése által érhető el, nem pedig félelem által. Álljatok meg a szabadságban, melylyel Krisztus titeket megszabadított. Nem törvény és ceremóniák által idvezülünk, hanem az Isten örökkévaló, végtelen és kimeríthetlen jóságában való hit által. Az Istenben való hit másodrendű lesz, midőn törvény, szabály és módszer foglalja el annak helyét. Csak egy dolog szükséges most és mindörökké, a jó cselekvésre való őszinte vágy, vagy Jézussal szólva, hogy legyünk tiszta szívűek.

A míg valaki tisztességesen jó cselekedetre törekszik; keresi és szereti az igazságot, joga van hinni, hogy Isten is szereti őt s minden egyéb másodrendű.

A szertartás szabályaihoz alkalmazni magát nem lényeges dolog. De azt kérldheti valaki, hát az lényeges-e, hogy valaki az erkölcsiség törvényéhez alkalmazza magát? Ez attól függ, hogy mit értünk az erkölcsi törvény alatt. Ha csak külsőségeket értünk alatta, hogy ne kövessünk el valami illetlenséget, akkor ahöz alkalmazni magát az embernek nem a legfőbb dolog. De ha erkölcsi törvény alatt azt értjük, hogy szeressük Istent és az embereket: az igazságot és a szív tisztaságát, akkor azt lényegesnek kell tartanunk és egyszersmind visszatérünk korábbi állításunkra, hogy az Istenben

való bizalom a földolog. Csak az Isten szeretetében való hit, vagy az arra való támaszkodás, a mi megigazít, a mi belső békét szerez és felébreszti az Istennel való kibékülés érzetét.

Az erkölcsi törvény ellen nem csak hogy nem érvel Pál, de azt éppen oly szükségesnek tartja az emberi előhaladására nézve, mint az evangéliumot. A törvény felkelti a felelősség érzetét és magas czélt jelöl ki, a melyet elérnünk az evangélium segít. Erkölcsi törvény nélkül, a mely a lelkiismeretet és a felelősség érzetét kelti fel, a kegyelem hatás nélküli lenne. A törvény és evangélium egyesült tevékenységben hoznak létre szellemi előhaladást.

Hogy élhessünk és fölebb emelkedhessünk, engedelmeskednünk kell a társadalom és természet törvényeinek is; igazak, tiszták, nemesek és jók kell hogy legyünk. De ez nem a legfőbb dolog, nem az egész igazság. A legfőbb dolog, hogy szeressük Istent teljes szívünköl és szeressük felebarátunkat. A szeretet betölti a törvényt. A ki igazságosan cselekszik, igaz. A szeretet, a mely nem csak névvel, vagy nyelvvel említettik, hanem tettekben és igazságban nyilvánul, megment minden rosztól, minden veszélytől és büntől.

A természeti törvény csak a jókat és erősebbeket biztatja; de a kereszténység az elesetteket, gyengéket és bűnösöket keresi fel, hogy megmentse. És így szól: higgy, mert minden dolog lehetséges azoknak, a kik hisznek. Az evangélium a bűnöst az isteni barátság kötelékébe hozza, bizalomban és szeretetben egyesíti őt az égi atyával. Ekkor az erkölcsi és szellemi életnek új áramlata indul meg szívében. És így szól: én az Isten fiában való hit által élek. Midőn gyenge vagyok, erős is vagyok. Annak, a ki nagyon szeret, sok megbocsáttatik.

Vannak természettudósok, kik az imát és az imádkozás erejében való hitet is kárhoztatják, sőt erkölcstelennek mondják, mint a melynek meghallgatása felforgatná a természet rendjét. Nem gondolják meg, hogy azt az emberi természet megkivánja; s nem gondolják meg, hogy míg a törvény megtanít, hogy mit tegyünk, addig a hit, az ima erőt kölcsönöz nekünk, a melylyel azt végrehajtsuk. Hit és tevékenység két oldala az emberi életnek. Hit nélkül lehetetlen munkálni. Cselekedet nélkül pedig a hit holt. A miként a hit, mely tettekben nem nyilvánul, csupa elmélet, szemlélet és holt dogma: úgy a törvény, legyen az zsidó szertartási vagy a katolikus szentségi törvény, vagy a protestáns dogma törvénye; vagy legyen az állam, a társadalom, a lelkiismeret, vagy a természet törvénye — a törvény magában, minden formáiban, csak azt mondja meg, mit kell

tennünk; megmutatja kötelességeinket, bűneinket és hiányainkat. De az erő, hogy kötelességeinknek eleget tehessünk és hibáinkat jóvá tessük, hit, remény és szeretet által jó. A törvény cselekedetei által egy test sem igazul meg. Csak akkor érezzük igazán, hogy jók vagyunk, ha látjuk az Isten szeretetét; mert csak az isteni befolyás tesz minket jókká. Hit az igazság valódiságában, a jó felsőbbségében és a szép jelenlétében; imádkozás hittel, munka törvények szerint, ezekkel lehet nagy dolgokat véghezvinni.

Pál tana tehát azt célozza, hogy megigazulunk hit által, és megmentetünk munka által. Megigazulni pedig annyit tesz, mint békében élni Istennel és saját lelkiismeretünkkel. Ez az első feltétele az értelmi és erkölcsi előhaladásnak. Ki kell vívni üdvünket, de ez csak úgy lehetséges, ha békében vagyunk magunkkal; a béke pedig hit által jó, egy végtelen jóságban, szépségben, egy végtelen könyörületben és gyöngédségben való hit által. Ezt a bizalmat Pál és társai Jézustól örökölték. Jézus lelke telve volt az Istenben való hittel, és ekképen Isten fiává lett.

Más lelkekkel való érintkezésből hitet meritünk; így a Jézus hite átment tanítványai szívébe és életébe, s életüket az Isten fiában való hitben folytatták, magok is fiakká lévén.

Erkölciség és vallás elválaszthatlanok egymástól. Erkölcs valóság nélkül olyan, mint egy fa gyökér nélkül; és vallás erkölcs nélkül termés nélküli fa. Egyesítsünk törvényt és szeretetet, cselekedtet és hitet; egyesítsük a kötelesség érzetét a függés érzetével; munkáljunk üdvünkért, tudván azt, hogy Isten bennünk munkál, hogy akarjunk és cselekedjünk.

Megvizsgáltuk már Pál apostolnak a hitről való tanát tagadólagos oldalról, mint egy oly hatalmat, a mely mindenféle szűk formai és türelmetlen vallást legyőz. Most annak tevéleges oldaláról kell még megemlékeznünk, mint az életben a legfőbb mozgató erőről. E végből a szentírás régi és szent formáját a mai nyelvre kell lefordítanunk, s a mai gondolkozásmódnak megfelelő beszédre kell szert tennünk. Csak egy út van, a mely által az emberek teljes békére és megelégedésre tehetnek szert, és az, hogy jöjjenek Istennel közeli, belső és boldog összeköttetésbe. Istenhez közeledni, közelében, általa, vele és neki élni — ez egyedül elégséges nekünk. Ennek oka az, hogy Isten egyedül végtelen, maradandó, minden egyéb mulandó és látszólagos. Az Isten nélküli élet nem egyéb, mint remény nélküli élet. A mozdony még egy ideig folytatja útját a vezető nélkül, de azután megáll. Ha a templomokat bezáród, a könyörgéseknek véget

vetsz, a nemzedék hitét kiölöd: az emberek még egy ideig lehetnek becsületesek, szivesek és boldogok; de nemsokára a remény kihal az emberek szivéből, s minden dolgot a nap alatt hiábavalónak tartanak és kétségbeesnek.

Hit a rugója minden reménynek, cselekedetnek és örömmek az életben; hit a láthatatlan dolgokban; hit egy végtelen bölcsességben és szeretetben; hit egy végtelen tökélyű Istenben, a ki sohasem téved; hit egy végtelen hatalomban és szeretetben, a mely nem akarja, hogy egy is elveszen, hanem hogy megtérésre igyekezzék. Ez a hit olyan a lelki világban, mint a nap a természeti világban. A míg ez süt, minden él és növekszik; midőn ez eltűnik, hidegben és sötétségben maradunk. Ezért minden korban és minden helyen az emberek valami magasabbra és állandóra törekedtek.

Egyik egy, másik más úton közeledik Istenhez, s minden út, a mely Istenhez vezet, helyes, de egy sem helyes, a mely tőle eltávolít.

A hit nem a hitformákban való hívés. Hinni az apostoli hitformában, a római egyház, Kálvin vagy Channing tanában nem hit egyáltalában. Egy tan sohasem lehet a hit tárgya; a hit tárgya mindig személy. A hitnek mindig jóság, bölcsesség és erő a tárgya. A hit tárgya mindig személyes jóság. Csak a jó embereket lelkesíti a hit. A hit kiűzi a félelmet, éppen mint a szeretet. Midőn hiszünk Istenben, nem félünk tőle, csak megfordítva. A kis gyermeknek mindeniben hite és bizalma van és senkitől sem fél. A bűn rosszassága abban áll, hogy kiűzi a hitet; kételkedőkké teszen magunkban és másokban. Félünk bizni másokban, ha megcsalatunk. Félünk bizni Istenben, mert úgy érezzük, hogy nem vagyunk méltók hozzá, hogy közeledni és könyörögni. Ekkép a bűn kiöli az emberi szivből a hitet, elveszti életét, bátorságát és reményét.

A világ vallásai megkisértették az Istentől való félelmet legyőzni olyformán, hogy így szóltak: „Ha te nem vagy elég jó arra, hogy Istenhez járulhass, fordulj papjainkhoz és szent embereinkhez, a kik imádkozhatnak értetted és áldozatokat mutathatnak be helyetted.“ És ez jobb volt, mint semmi. Áldozati és papi vallás egy lépésnek megjár. Ha egyenesen nem tudsz bizni Istenben, bizzál papod által. És ez a sacramentalis vallás csaknem általános volt a kereszténységen kívül. De a sacramentumban az a rossz, hogy mindig a hit helyét igyekszik elfoglalni és bálványimádásra vezet; mert minden bálványimádás, a mi az istentiszteletet fele utján megállítja. A szentség bálvány, ha azt imádjuk, a helyett, hogy általa Istenhez kö-

zelednénk. Egy pap bálvány, ha úgy tekintjük, mint szentet, a helyett, hogy barátunknak néznők őt, a ki segít, hogy a láthatatlan szentséghez közeledjünk. A biblia bálvány lesz, ha szelleme helyett betűit imádjuk, mert a betű megöl, lélek az, a mi megelevenít. Az atheismus a szívet üresen hagyja, a babona pedig holt formalizmussal tölti el, és ezáltal a hitet még nehezebbé teszi.

Minden nagy reformátornak és reformnak célja az volt, hogy a ceremóniák fagyos kérégtől összetörje és egyenesen vezesse az embereket az élő Istenhez.

Midőn Jézus fellépett, úgy találta, hogy a zsidó papok elhallgatták a zsidó prófétákat; csak a szentségek és templom tisztelte divatozott. Jézus a pénzváltókat kiűzte a templomból és így szólt: „Ti az én atyám házáat latrok barlangjává tettétek.“ És továbbá: „Csak a tiszta szívűek látják meg az Istent szentől szembe. És az igaz tisztelők mindenütt imádhatják Istent lélekben és igazságban. Isten irgalmasságot és nem áldozatot kíván.“ A ceremóniák helyett Jézus élő hitet ébresztett fel Isten iránt, mint atya és jótevő iránt, és megmutatta, miképpen lehetnek az emberek Isten fiaivá. A keblében lángoló szeretet túlszárnyalta a zsidó ceremóniákat és tanítványait belső viszonyba hozta Istennel, úgy, hogy az üldözések közepett is örömmel és boldogsággal voltak tele. S a sokaság, a mely nekik hitt, egy lett velök szívben és lélekben.

A zsidó-keresztények vissza akartak menni a szertartásokhoz, mert az új hit nekik igen egyszerűnek, száraznak és hidegnek tetszett, és így szóltak: tartsuk mind az új hitet, mind a régi szertartást. Pál ezt a törekvést ellenezte, azt mondván: ám tegyék azok, a kik mindig zsidók voltak, tartsák meg a szertartásokat, ha tetszik; de ne mondják, hogy azok lényegesek; semmi sem lényeges, csak az Istenben való hit.

Ez a hit által való megigazulás elve. Az őszinte hittel való közvetlen közeledést tételez fel. Az a lélek ösztönében való hit, a mely igaznak bizonyult. Az a szeretet mindenhatóságában való bizalom, a mely örök élettel tölti el azokat, a kik érintkezésbe jönek vele. A hit a nem látott dolgok bizonyossága. S ne menj vissza a zsidó szertartásokhoz, hogy azt kérdezd, hogy van-e jogod a hithez.

Ekkép Pál rendkívüli buzgalma és ereje minden ellenálláson győzedelmeskedett és a kereszténység felszabadult a zsidó ceremóniák alól. S midőn a ceremóniák újból erőt vettek a hiten, jött Luther és újból kijelentette, hogy hit által igazulunk meg, nem cselekedetek által. De Luther és barátai eszméi a következő száz esz-

tendőkben hivallássá alakultak és imádás tárgyai lettek. S a miként a római katolikusok a ceremóniákat az Isten és ember lelke közé helyezték, ugy a protestansok a dogmákat és tanokat helyezték az az ember lelke és Isten közé. Ekkor megint arra kellett figyelmeztetni az embereket, hogy hit által üdvezülnek; s hogy Isten megbocsát nekünk, a midőn hiszünk az ő megbocsátó szeretetében s nem credora és tanra van szükségünk, hanem az Istennel való közvetlen érintkezésre. E czélból alakult a quakerok és methodisták felekezete és léptek fel Channing, Parker Tivadar és Emerson. Mindezek azt akarják elérni, hogy a vallást minél természetesebbé és közelebbivé tegyék, a helyett, hogy természetellenes s távoli legyen. Legyen anynyi hited, mint egy mustármag, hited Istenben, emberben, az isteni jóságban és kegyelemben, az ember tehetségében és rendeltetésében, és egyszerre erőre és békére tész szert. Midőn valami jót akarsz tenni, higgyed, hogy te azt meg tudod tenni, és akkor meg fogod tenni tudni.

Erre az élő hitre ma is szükségünk van, e nélkül féligre meg vagyunk halva. Az egyedüli dolog, a mely nekünk új életet, békét és erőt ad, a hit; hit Istenben, mint végtelen szeretetben. Jézus feladata, hogy vigyen minket Istenhez, a mi Atyánkhoz. Midőn e feladatát végrehajtotta, mindent megtett. Midőn tehát Pál apostol azt mondja „megigazulunk hit által“, az alatt azt érti, hogy a midőn Istenben bizunk, akkor szeretjük is Istent és akaratját teljesítjük. S ez a nagy elv, melyet Pál apostol Jézustól örökölt, éppen oly jó ma nekünk, mint volt neki régen.

VARGA DÉNES.

A SZOMBATOSOK IRODALMI MARADVÁNYAI ÉS VAL- LÁSOS NÉZETEIK.

(Harmadik közlemény.)

Et nunc venio ad fortissimum argumentum.

A szombatos író, mint már volt alkalmunk látni, oly fontos theologiai tételek felett, a milyenek Isten lénye, Isten egysége, Krisztus személyisége, messiássága és tanítása, a törvény és az evangelium hitelessége, praedestinatio stb. mond bírálatot, s pedig legtöbbször figyelemreméltó alapossggal. A most következő 3 $\frac{1}{2}$ oldalon folytatásul az Aristotelesről irt bírálatnak, áttér a vallásos felekezete k, u. m. pápisták, lutheránusok és unitáriusok bírálatára. Némileg ismerjük már idevonatkozó nézeteit is, de különösen azok a historiai adatok, a melyeket az unitáriusok dogmája fejlődéséről elmond, megbecsülhetetlen értékűek, s a Dávid Ferencz halála utáni unitarismus történelmét oly oldalról és úgy világítják meg, a mint tudomásom szerint eddigelé egyetlen ismert egykoru író sem. Főcíme:

Caput secundum. A papok háromféle sectájáról. A secták közül — mondja írónk bevezetésül — egy a másik ellen szól, mintha az egyiknek tudománya igazb volna a másiknál, pedig ha mértékre vesszük, egyik ugyanabban a labirintusban van, mint a másik. Ennek oka az, hogy mindenik magát bölcsnek állítja, hogy tisztesség kívánók, kevélyek. Bírálatában ugyanazt az eljárást követi, mint eddig; t. i. előadja először mindenik secta téves nézetét és azután írja meg rendre a bírálatot.

Első a pápai tudomány, — szól — mely jó végre kezdetett volt az apostolok tudománya szerint, de annakutánna confundáltatott. Ez minden szentírást magának akar tulajdonítani, az ő tudománya és ecclesiája értelmére akar vonni, s a szerint akar magyarázni, mintha nem az ekklesiának kellene a szentírás szerint érteni, hanem a bibliát kellene a római ekklezsia értelme szerint magyarázni.

Az ő beszédéből meg lehet ismerni ötét. „Ha azt mondja, hogy tudománya Isten parancsolatja szerint van, kérd meg tőle, hol parancsolta Isten, hogy a római pápa, Isten vicarius, legyen a szent